

YÜCEL, Yusuf İbrahim, "Kaside-i Bürde Üzerine Son Dönemde Yapılan İlmî Çalışmalar", İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Samsun 2016, Sayı: 1, ss. 86-106.

KASİDE-İ BÜRDE ÜZERİNE SON DÖNEMDE YAPILAN İLMİ ÇALIŞMALAR

Araş. Gör. Yusuf İbrahim YÜCEL*

Özet: Arap edebiyatında nebevi medihler sahasında Bûsîrî'nin "Kevâkibu'd-Dürriye fi Medhi Hayri'l-Berriye" adlı kasidesinin müstesna bir konumu vardır. Meşhur adıyla Kaside-i Bürde yazıldığı VII. Yüzyıldan günümüze kadar değerini her zaman muhafaza etmiş, günümüzde de hakkında çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Biz bu makalemizde Kaside-i Bürde hakkında genel bir bilgi vererek, yakın zamanda Kaside-i Bürde üzerine yapılmış ve yapılmakta olan çalışmaları tespit etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Bûsîrî, bürde, kaside, medhiye, sitayiş, na't.

The Scientific Studies Done in Recent About Qasida-I Burdah

Abstract: Bûsîrî's "Qavaqibu'd-Durriye fi Madhi Khayri'l-Bariyyah " has an exceptional status in the field of madaih en-nabaviyyah of Arabic literature, Qasidetu'l-burdah, the more common expression, has always maintained its value from the seventh Century to nowadays. So at the present time there are some studies which has been done and continues about it. In this article we tried to identify all the recently done and continuing studies on Qasidatu'l-burdah with an overview of it.

Keywords: Bûsîrî, Burdah, qasidah, madaih.

Giriş

Arap şiirinde iki temel akımın varlığından söz edilebilir. Biri manaya ağırlık veren, lafızda kolaylık, vezinde hafiflik ve anlatımda akıcılığı benimseyen sadelik ekolü, diğeri de vezinde zorluk, lafızda aşırı kısalık ve edebi sanat ağırlıklı sanat ekolü.

Hicri 7. Asır; Mısır'da Eyyübî devletinin son ve Memlûkler'in ilk dönemlerine tesadüf etmektedir. Bu dönem yönetimin belirli bir kesimin elinde toplandığı, halkın hor ve hakir görüldüğü, halktan alınan ağır vergiler, zulüm, rüşvet ve adam kayırma dolayısıyla idarenin çözülmeye başladığı ve isyanların görüldüğü bir dönemdir. Yine bu dönemde yaşanan Moğol istilası esnasında Bağdat düşmüş, halifelik Mısır'a geçmiş, çatışmalarda birçok âlim ölmüş, birçoğu da Mısır'a göçmüştür.

H. 7. Asırda yazılan şiirleri cahiliye devri şiirleriyle mukayese edildiğinde şiirde bir gerileme olduğu açıkça görülecektir. Eyyûbîler ve Memlûkler zamanında şiire ilgi devam etmiş, şairlerin sayısı artmış fakat seçkin ve kaliteli şiir azalmıştır.¹ Abbasiler devrinde edip ve şairler

* OMÜ İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, Yusuf.yucel@omu.edu.tr
¹ İsmail Durmuş, "Şiir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXVIII, s. 452

sultanların büyük ilgi ve iltifatına mazhar olmuş, önemli idari görevlerde bulunmuşlardır. Bediüzzaman Hemedânî (ö. 398/1008)², Me'arrî (ö. 449/1057)³ ve Harîrî (ö. 516/1122)⁴ gibi büyük edip şahsiyetler sultanların yanında yer bulmuşlardır. Bu dönem ayrıca kitâbet ve inşâ sanatının geliştiği dönem olmuştur.⁵ Abbasilerin yıkılmasından sonra Memlûklü sultan ve emirleri Arap şiirine önceki ilgi ve alakayı göstermemişlerdir. Bunda onların asılları itibariyle Acem, Türk ve Çerkes olmalarının rolü vardır. Onlar üstün Arap şiirini takdir edecek edebî zevke, anlayışa ve donanımına sahip değildiler. Dolayısıyla şairler saraydan bekledikleri ilgi ve alakayı göremediler. Memlûk Sultanları Sultan Kalavun ve Hasan Müeyyed hariç şiire yakınlık göstermediler. Şairler diğer müelliflere sağlanan ihsan ve hediyelerden mahrum kaldılar.⁶ Şairler geçimlerini temin için farklı mesleklerle yöneldiler. Şairlerin geçim temini için başka mesleklerle uğraşması şiirin saraydan ve ilmi mahfillerden sokağa inmesi, halkın içine karışması demektir ki; şiir bu dönemde buna uygun bir karaktere bürünmüştür. Bu dönemde vezinde kolaylık, manada sadelik ve uslupta akıcılık bakımından halka yakın ve halkın takdirini kazanmış türler yaygındır.

Bu asırda Mısır, İslam aleminin en önemli ülkesi idi. Şiirin ve şairlerin daha önce Mısır'da görülmüş olan mizah ve nükte meyline tekrar döndüklerini müşahade ediyoruz. Bu dönemde Yahyâ b. Abdülazîm el-Cezzâr (ö.679/1280) ve Ömer b. Muhammed el-Verrâk (ö.695/1296) şiirde mizah ve nüktenin temsilcileridirler. Bûsîrî'yi de bunlar arasına rahatlıkla katabiliriz. Bûsîrî'nin, kendi döneminde sadeliğin piri olmakla birlikte sanat bakımından da zirve sayılabilecek birçok beyti vardır. Bu dönemde müslüman şairler tatar ve haçlılara karşı başarı sağlayan ve onlarla mücadele eden şahsiyetleri büyük bir iştiyakla övmüşlerdir. Bu dönemde afyon ve içki şiire konu edilmiş ve hararetle işlenmiştir.

Döneme rengini veren bir diğer konu da nebevi medihlerdir. Hicri 7. asır Hz. Peygamber'i (s.a.v.) medhe yönelik şiir yazımının zirve yaptığı bir

² Ebü'l-Fazl Bediüzzamân Ahmed b. el-Hüseyn b. Yahyâ el-Hemedânî (ö. 398/1008)

³ Ebü'l-Alâ' Ahmed b. Abdillâh b. Süleymân el-Maarrî (ö. 449/1057)

⁴ Ebû Muhammed Kâsım b. Alî b. Muhammed el-Harîrî (ö. 516/1122)

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız. Osman Keskiner, *Arap Edebiyatında İnşâ Sanatının Gelişmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996 ss.181-258.

⁶ İsmail Hakkı Sezer, "İmam Bûsîrî ve Bürde'si", (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1985) s. 96.

zaman dilimidir. eş-Şâbbu'z Zarif (ö.688/1289),⁷ el-Vitrî (ö.662/1264),⁸ es-Sarsarî (ö.656/1258)⁹ gibi şair ve edipler bu dönemde nebevi medihleriyle temayüz etmiş kişilerdir. Bu dönemde ortaya çıkan edebî şahsiyetlerin en önemlilerinden biri şüphesiz İmam Bûsîrî'dir. Geçmişte ve günümüzde hakkında yapılan edebi çalışmaların çokluğu göstermektedir ki; nebevi medihlerin en fazla kabul göreni ve beğeni kazananı İmam Bûsîrî'nin "Kasîde-i Bürde"si olmuştur. Biz bu çalışmamızda Bûsîrî'nin hayatını, ilmi ve edebi kimliğini ve "*el-Kevakibu'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l Beriyye*" adlı meşhur kasîdesini, hakkında modern dönemde yapılan çalışmalara da değinerek, ele almayı amaçlamaktayız.

1. İmam Bûsîrî'nin Hayati, Edebi Kişiliği ve Eserleri

1.1. Hayatı

İsmi: Muhammed b. Sa'îd b. Hammâd b. Muhsin b. Abdillâh b. Hayyânî b. Sanhac b. Mellâl es-Senhacî el-Bûsîrî'dir.¹⁰ Lakabı, Şerefüddin, künyesi Ebû Abdillâh'tır. Annesi Delâs'lı¹¹, babası Bûsîrî'li¹² olduğu için nisbe olarak Delâsîrî nisbesini de kullanmışsa da Bûsîrî nisbesi ile şöhret bulmuştur. Aslen Mağribli (Fas) olup, Habnunoğulları'na¹³ mensubtur.¹⁴ Genel kanaate göre, hicri 606/1210 senesinin Şevval ayının birine rastlayan ilk Salı günü dünyaya gelmiştir. Doğum yeri Nil nehrinin batı tarafında aşağı Mısır'da bulunan Behnesa şehrine bağlı Behşim'dir. Delas'ta

- ⁷ Şemsüddin Muhammed b. Süleyman b. Ali b. Abdillâh et-Tilimsani. Genç yaşta (27 yaşında) vefat etmesi, şiirindeki incelik ve zerafet dolayısıyla eş-şâbbu'z-zarif lakabıyla meşhur olmuştur. Babası Afîfüddin et-Tilimsani (ö.690/1291) şair ve ekberîyye ekolüne mensub bir mutasavvıftır. - Zülfikar Tüccar, "TİLİMSÂNÎ, Şâbbüzzarîf", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXI, s. 168
- ⁸ Ebû Abdillâh Mecdüddin Muhammed b. Ebû Bekir el-Vitrî el-Bağdâdî, h.661/1263 yılında tamamladığı el-Şasâidü'l-vitriyyât'ı ile (vitriyye) yeni bir edebî türün öncülerinden sayılmıştır. Peygamber övgüsü konusunda VII. (XIII.) yüzyılın önemli temsilcilerinden biridir. Onun her kasidesi tekli sayı (vitr) olarak yirmi bir beyitten oluşmuş ve yirmi dokuz kasideden teşekkül etmiştir. İsmail Durmuş, "Muhammed", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXX, s. 452
- ⁹ Ebû Zekeriyâ Cemâleddin Yahyâ b. Yûsuf es-Sarsarî; es-Sarsarî Arap edebiyatında peygamber methi konusunda tanınmış üç büyük şairin ilkidir (diğerleri Bûsîrî ve Abdürrahîm b. Ahmed el-Buraî). İsmail Durmuş, "Muhammed", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXX, s. 452
- ¹⁰ Sezer, "İmam Bûsîrî ve Bürde'si", s.25
- ¹¹ Mısır deltasında bir ilçedir. Sezer, "İmam Bûsîrî ve Bürde'si" s. 26.
- ¹² Mısırdaki köydür. Mısırdaki bu isimde dört köy vardır. Sezer, a.g.e. s. 26
- ¹³ Habnunoğulları Fas'taki Hammad kalesinde meskun bulunan Berberî asıllı bir ailedir. Mahmut Kaya, "Bûsîrî, Ahmed b. Ebu Bekir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, VI, 1992, s. 468
- ¹⁴ Salahuddin Halil b Abey es-Safedi, *el-vafî bi'l-Vefeyat* Şam:1953, c. III, s.106

yetişmiştir. Delasta doğup Bûsir’de yetiştiği de nakledilir. Ölümü hakkında ise 694/1295 ile 697/1298 arasında farklı tarihler serdedilmiştir.¹⁵

Bûsirî hat sanatında mahir idi. Gençlik yıllarında bir dönem mezar taşlarına yazı yazarak geçimini temin etmiştir.¹⁶ Daha sonra Şarkıyye’nin Bülbeys nahiyesinde mübaşirlik¹⁷, divan kâtipliği ve mutasarrıflık vazifelerinde bulunmuştur.¹⁸ Ömrünün 30 yıldan fazlaca bir kısmı Bülbeys’te geçmiştir. 637-647 yılları arasında bir tarihte Abduzzahir mescidine gelerek burada bir süre ders vermiştir.¹⁹ Mübaşirlik görevi esnasında bazı seyahatlerde bulunmuştur. Bu yerlerden biri aynı zamanda kabrinin de bulunduğu İskenderiye’dir. Bûsirî muhtemelen şeyhleri, Ebu’l-Hasen eş-Şâzelî (ö.656/1258) ve Ebu’l-Abbas el-Mursî(ö.685/1287)²⁰ ile burada karşılaşmış ve görüşmüştür. 654-660 yılları arasında bir dönemde hac vazifesini yapmak üzere Hicaza seyahat etmiş ve hac dönüşü meşhur Kasîdesini kaleme almıştır.²¹

Ömrünün sonlarına doğru Mahalle ve Seha nahiyelerinde çalıştı. Bûsirî’nin şiirlerinden bu dönemde fakru zaruret içinde, sultanların himmetine muhtaç olarak yaşadığını, çok sayıda çocuğu olduğunu ve bunların geçimini teminde zorlandığını, geçinebilmek için bir sıbyan mektebi açtığını öğrenmekteyiz.²²

İmam Bûsirî Mısır’ın İskenderiye şehrinde Bûsirî Camii haziresinde metfundur. Ayrıca Kahire’de imam Şafii’nin türbesi yanında, Konya’da Sadrüddin Konevi türbesi karşısında makamı mevcuttur.²³

¹⁵ Ölüm tarihi kaynaklarda farklı olarak yer almaktadır. Meselâ İbn Şâkir el-Kütübî’ye göre 696 (1296-97), Süyûtî’ye göre 695 (1295-96), Kâtib Çelebi’ye göre ise 694’tür (1294-95). Mahmut Kaya, “Bûsirî, Ahmed b. Ebu Bekir”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, VI, 1992, s. 469; Sezer, “İmam Bûsirî ve Bürde’si” ss.30-31;

¹⁶ Basset, Rene, “Busirî”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, II, 1979, s.822; Bûsirî, Şerefüddin, Ebi Abdillah Muhammed Muhammed b. Sa’id, *Divanü’l-Bûsirî*, Thk: Muhammed Seyyid Geylanî, Mustafa el-Babi el-Halebi Matbaası: kahire:1973, s.7

¹⁷ Mübaşir, nil nehri taşığında meydana gelen yıgıntıların ekilmesi ve çiğçilerin ihtiyacı olan tohumun temini görevini yürütür. Hasat zamanı da çiğçiye verilen borcu tahsil ederdi. Sezer, a.g.e., s. 46; Nüveyrî, nihayetül erib, Kahire: 1930, c.8. s.217

¹⁸ Sezer, “İmam Bûsirî ve Bürde’si”, s. 47

¹⁹ Sezer, “İmam Bûsirî ve Bürde’si”, s. 48

²⁰ Hocaları bölümünde bilgi verilecektir.

²¹ Sezer, “İmam Bûsirî ve Bürde’si”, s. 55.

²² Bûsirî, *Divan-ı Bûsirî* s.14, 188-224

²³ Sezer, “İmam Bûsirî ve Bürde’si”, s. 33.

Bûsırî, ufak tefek minyon tipli, halim selim bununla birlikte söz konusu şiir olduğunda tavizsiz biri idi. Şiirlerini tenkid edenleri yine şiirlerinde sert bir dille hicvetmiştir.²⁴

1.2. İlmî ve Edebi Kişiliği

Bûsırî'nin çocukluk hayatı detaylı olarak bilinmemekle birlikte Kahire'de Şeyh Abduzzahir meşicinde ilim tahsil ettiği bilinmektedir.²⁵ Zayıf bir rivayet olmakla birlikte Ezher'e gittiği ve dönemin alimlerinden ilim tahsil ettiği de ifade edilmiştir.²⁶

Bûsırî şiirinde üç halifeyi tekfir eden ve onlara hakaret eden Rafizîler'den ve Hz. Ali'ye hakaret eden nâsibîler'den de olmadığını açık bir şekilde ifade etmektedir. Şiirlerinde Aşere-i mübeşşere'nin tamamına, Efendimizin hanımlarına ve Hz. Fatıma, Hasan, Hüseyin'e yönelik övgüler yer almaktadır.²⁷ Ayrıca kelimullah'la ilgili olarak kelim-ı nefsiyi²⁸ kabul etmesi de Ehl-i Sünnetin görüşüyle uyum arz etmektedir. Dolayısıyla onun şiirlerindeki bu tavrı sünni akideyi benimsediği kanaatini oluşturmaktadır.²⁹

Bûsırî'nin amelde mezhebini sarîh olarak ortaya koyan bir ifadesi olmamakla birlikte kasîde şârihlerinden Harpûtî, ekseri şârihlerin beyanına göre Şâfiî olduğunu nakletmektedir. Yine onun aya yemin etmesinden onun Şâfiî olduğu çıkarılmıştır. Zira Şâfiîlerde Allah'tan başka bir şey üzerine yemin caizdir.³⁰

Bûsırî'nin Kasîdeleri özellikle sûfi çevrelerce hüsnü kabul görmüştür. Bûsırî'nin şiirinden Şâzelîlikle ilişkisi olduğu anlaşılacakla birlikte, Şâzelî müellifler onu mürit ve mürşitler arasında zikretmezler. İbn Atâullah el-İskender (ö.709/1208) Şâzelî tarikatının şeyhleri, müritleri, üstatları, tilmizleri, kaide ve talimleri, toplantıları ve toplantılarda cereyan

²⁴ Sezer, "İmam Bûsırî ve Bürde'si", s. 57.

²⁵ Bûsırî, *Divan-ı Bûsırî*, s. 6

²⁶ Fasi, el-Hasen, el-Hace Kahen el-Fasi, *Cami'u'l-Kerâmâtî'l-Aliyye fi Tabakati sadati's-Şazeliyye*, Mısır: 1347h. s. 81

²⁷ Sezer, "İmam Bûsırî ve Bürde'si" s.71

²⁸ Ehl-i Sünnet Kelamcıları Kelamullah'ı kelâmı "nefsî" ve "lafzî" olmak üzere ikiye ayırıyordu. Nefsî (veya zâtî) kelâm diğer sıfatlar gibi Allah'ın zâtı ile kaim bulunan, harf ve ses gibi beşerî hiçbir unsur taşımayan, Allah'tan başka hiçbir varlık tarafından algılanması mümkün olmayan kelâmdır ve kadîmdir. Lafzî kelâm ise nefsî kelâmın beşer idrakine uygun olarak ses ve harfle ifade edilmiş ve dünya dillerinden birine çevrilmiş olan kelâmdır, dolayısıyla mahlûktur. Şüphe yok ki lafzî kelâmı bu şekilde meydana getiren Allah'tır. Bu lafızlar (Kur'an metinleri) O'nun zâtı ile kaim olan kelâma delâlet ettiği için yine Allah kelâmıdır ve başka sözlerde bulunmayan özelliklere sahiptir. Bekir Topaloğlu, "Allah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, II, 1989, s. 492

²⁹ Sezer, "İmam Bûsırî ve Bürde'si" s.78

³⁰ Sezer, "İmam Bûsırî ve Bürde'si", s.77,78

eden sohbetleri anlattığı eserinde Bûsîrî'den Ebu'l-Abbas'ın huzurunda şiir okuyan bir şair olarak bahseder ve "Edip ve fazıl" olarak niteler.³¹ İbn Abbâd en-Neferî (ö.792/1389) de Şâzelî tarikatının ileri gelenlerine yer verdiği eserinde, ondan sadece Şâzelî ve Mursî'ye dair şiirlerini naklederken bahseder.³² Sonraki dönemlerde ise Bûsîrî'ye "Kutub" ve "Gavs" yakıştırmaları yapılmış da olmuştur.³³

Bûsîrî şiirlerinde toplumda özellikle idari yapıda gördüğü aksaklıkları işlemiştir. Bu bakımdan sanatındaki ıslahatçı yapısı açıkça görülebilir. Zamanında müstahdem ve mübaşirlere yönelik eleştiri ve tavsiyelerde bulunmuştur. Sultan ve vezirlere gerekli gördüğü nasihatları yapmıştır.³⁴

Bûsîrî, Bulbeys'teki görevi esnasında Hristiyan ve Yahudilerle teşrik-i mesaide bulunmuştur. Muhtemelen Haçlı istilaları dolayısıyla şımaran ehl-i kitabın iftiraları ve hakaretleri karşısında Şiirlerinde ehl-i kitabı da hicveder. Bunda onun dini gayret ve hamiyetinin rolü büyüktür. Hicivleri dolayısıyla ehli kitaptan olan katiplerin gadrine uğramış ve görevinden uzaklaştırılmıştır.³⁵

Bununla birlikte şiirlerinde ağırlıklı olarak temayı Rasulullah'ın fitrî, fiilî, kavli şahsiyeti, Peygamber ve Ehl-i Beyt sevgisi ve onunla Allah'a tevessül ve salât-ü selam oluşturmaktadır.

Şiirlerinde en çok müracat ettiği edebî sanatlar, tevriye, tıbak, mukabele, cinas, teşbih, isti'are ve iktibaştır.

Bûsîrî taklitçi bir şair değildir, onun kendine has güçlü bir üslubu vardır. Bununla birlikte şiirlerinde Ebu Temmâm (ö.231/846)³⁶, İbn Fâriz (ö.632/1235)³⁷, Mütenebbî (ö. 354/965)³⁸ ve çağdaşı es-Sarsarî (ö.656/1258)³⁹ den de izler vardır.⁴⁰

³¹ İbnu Ataullah el-İskenderi, Ahmed, Letaifu'l-Minen fi Menakibi'ş-Şeyh Ebi'l-Abbas ve Şeyhihi Ebi'l-Hasen, thk: Abdulhalim Mahmud, Kahire: 1974, s.333;

³² İbnu'l-Abbad muhammed b. İbrahim en-Neferî iskenneriyye, *el-Ezkaru'l-Aliyye ve'l-Esraru'ş-Şazeliyye*, y.y.: 1288 s.5

³³ Mahmud ebul-feyz el-Menufi el-Hüseyni, *Cemheretü'l-evliya ve Alami Ehli t-tasavvuf (Cemhere)* Kahire 1967 II, s.252.

³⁴ Sezer, "İmam Bûsîrî ve Bürde'si", s.64

³⁵ Sezer, "İmam Bûsîrî ve Bürde'si", s.61

³⁶ Ebû Temmâm Habîb b. Evs b. Hâris et-Tâî (ö. 231/846) Meşhur Arap şairi ve hamâse müellifi. Bkz. Hüseyin Elmalı, "Allah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, X, 1994, s.241

³⁷ Ebû Hafs (Ebû'l-Kâsım) Şerefüddîn Ömer b. Alî b. Mürşid es-Sa'dî el-Hamevî el-Mısırî (ö.632/1235). Babası, mahkemede kadınların eşlerinden almaları gereken miras ve nafakayı tesbit işiyle uğraştığından "Fâriz" diye bilindiği için İbnü'l-Fâriz olarak meşhur olmuştur. Sultân-ül-âşikîn (âşikların sultanı) lakabı da vardır. Resûlullah'ın (s.a.v.) süt annesi Halîme'nin

1.3. Hocaları ve Talebeleri

Bûsirî'nin gençlik yıllarında⁴¹ Şâzelî tarikatının kurucusu Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî (ö.656/1257)'ye⁴² intisap ettiği ve onun ilim ve irfanından istifade ettiği bilinmektedir. Hatta ünlü mutasavvıf İbn Atâullah el-İskenderî (ö.709/1309)⁴³ ile birlikte şeyhin en gözde müridi olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁴

Ebu'l-Hasan Ali el-Hasenî eş-Şâzelî'nin nesebi Hz. Hasan (r.a) efendimize dayanmaktadır. 593 (1197) yılında Kuzey Afrika'nın en batı bölgesinde yer alan Sebte (Ceuta) şehri yakınlarındaki Gamâre'de doğmuş; müşidi Abdüsselâm b. Meşîş'in emriyle irşad faaliyetine başladığı Tunus'a yakın bir köy olan Şâzele'ye nisbetle Şâzelî denilmiştir.⁴⁵

Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ömer Şihabüddin el-Mursî (ö.685/1287), 616/1217'da Endülüs'te bulunan Mursîye'de doğmuş ve burada yetişmiştir. Ailesiyle birlikte 640 (1242) yılında hac yolculuğuna çıkmış ancak bindikleri gemi Tunus açıklarında fırtınaya yakalanıp batmıştır. Annesini ve babasını bu kazada kaybeden Mursî ve kardeşi Cemâleddin bundan sonra Tunus'a yerleşmişlerdir. O sırada Tunus'ta bulunan Şâzeliyye tarikatının pîri Şeyh Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî'ye intisap etmiştir. Şâzelî hayatının sonlarına doğru Mursî'yi halife tayin etmiş; böylelikle Mursî tarikatın ondan sonraki post-nîşini olmuştur. İbn Atâullah el-İskenderî, *Kaşîdetü'l-Bürde* müellifi

mensûp olduğu Benî Sa'd kabilesine mensûptur. Aslen hamalı olup 576 (m. 1180) senesinde kahire'de doğmuş, 632 (m. 1235) senesinde yine burada vefât etmiştir. Süleyman Uludağ, "İbnü'l-farız", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXI, 2000, s.40

³⁸ Ebü't-Tayyib Ahmed b. el-Hüseyn b. el-Hasen b. Abdissamed el-Cu'fî el-Kindî el-Mütenebbî (ö. 354/965). Tarafarsız ve kimsesiz kalmışlığını anlattığı Semûd arasında Sâlih, yahudiler arasında İsa gibi olduğunu beyan eden ve kendisini peygamberlere benzeten dizeleri sebebiyle ya da şiirlerinde ortaya koyduğu üstün başarı ve zekâ örneği dolayısıyla ona Mütenebbî denildiği söylenmekle birlikte kendisinin bu lakaptan rahatsız olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu lakabın onu çekemeyen düşmanları tarafından takıldığı da söylenmektedir. İsmail Durmuş "Mütenebbî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXII, 2006, s.195

³⁹ Bkz. 5. dipnot

⁴⁰ Sezer, "İmam Bûsirî ve Bürde'si", s.186

⁴¹ Sezer "İmam Bûsirî ve Bürde'si", s.86

⁴² Ebü'l-Hasen Nûreddîn Ali b. Abdillâh b. Abdilcebbâr eş-Şâzelî.

⁴³ Ebü'l-Abbâs (Ebü'l-Fazl) Tâcüddîn Ahmed b. Muhammed b. Abdilkerîm b. Atâillâh eş-Şâzelî el-İskenderî (ö. 709/1309) el-Hikemü'l-A'âiyye adlı tasavvufî eserin müellifi.

⁴⁴ Mahmut Kaya, "Bûsirî, Ahmed b. Ebu Bekir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. VI, 1992, s. 469

⁴⁵ Ahmet Murat Özel, "Şâzelî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXVIII, 2010, s. 385; "Şâzeliflik", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXVIII, 2010, s. 389;

Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî ve Ya'kûb Arşî onun yetiştirdiği çok sayıda mürid arasında en tanınmışlarıdır.⁴⁶

Bûsîrî'nin, şeyhin ölümü üzerine posta geçen Ebü'l-Abbas Ahmed el-Mursî'ye hitaben yazdığı 142 beyitlik "dâl" redifli bir mersiyesi vardır.⁴⁷

Bûsîrî'nin üç talebesinden bahsedilmiştir.⁴⁸

a. Esîruddîn Ebu Hayyân el-Endelûsî (ö.745/1344)⁴⁹

es-Safedî (ö.764/1363)⁵⁰ din, devlet, ilim ve sanat adamlarıyla tasavvuf erbabına dair 14.000 şahıs hakkında bilgi verdiği "el-Vâfi bi'l-vefeyât" isimli biyografik eserinde Bûsîrî'nin şiirlerini ve nesebini el-Endelûsî'den nakletmiştir.⁵¹

654 Şevvalinin sonlarına doğru (1256 Kasım ortaları) Gırnata'ya bağlı Matahşâreş kasabasında doğdu. Berberî bir aileden gelmektedir. Lakabı Esîruddin olup Nahvî, Gırnâtî, Ceyyânî ve Nefzî nisbeleriyle de anılır. Ebû Hayyân daha çok Arap dili ve grameri alanlarında ün yapmış, nahivde Basra mektebinin görüşlerini benimsemiş ve bu mektebin öncülerinden Sibeveyh'in güçlü bir savunucusu olmuştur. Dil ve edebiyattaki geniş ve köklü bilgisinden dolayı "emîrû'l-mü'minîn fi'n-nahv" ve "lisânü'l-Arab" gibi takdir ifadeleriyle anılmıştır.

Ebû Hayyân sekizinci tabaka müfessirlerden olup el-Bahru'l-Muhît adlı tefsiri daha çok gramer, lugat, belâgat ve fesâhat ağırlıklı açıklamalarla doludur. Aynı zamanda şair olan Ebû Hayyân'ın bir divanı vardır. Şiirlerinin bir kısmı âlimâne ve hakîmâne, bir kısmı da âşıkânedir. Şiirleri içinde müveşşahları daha parlaktır. Kâ'b b. Züheyr'in Kasîdetü'l-Bürde'sine yazdığı nazîre oldukça başarılıdır.⁵²

b. İbn Seyyidinnas el-Ya'merî (ö.734/1334)

Ebü'l-Feth Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Ya'merî. es-Safedî, İbn Seyyidinnas'tan da bazı nakiller yapmaktadır.⁵³

⁴⁶ Mustafa Kara, "Mürsî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXII, 2006, s.55

⁴⁷ Mahmut Kaya, "Bûsîrî, Ahmed b. Ebu Bekir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. VI, 1992, s. 469

⁴⁸ Bûsîrî, *Divan-ı Bûsîrî*, s.7; İbn Hacer Heytemi Şihabüddin Ahmed, *el-Minahu'l-mekkiyye fi şerhi'l-Hemziyye*, Matbaa-ı Amire 1292, s.4

⁴⁹ Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelûsî (ö. 745/1344)

⁵⁰ Ebü's-Safâ (Ebû Saîd) Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh es-Safedî (ö. 764/1363) bkz. İsmail Durmuş, "Safedî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXV, 2008, s.447

⁵¹ es-Safedî, *el-vafi bi'l-Vefeyat* Şam:1953, c. III, ss.107-109

⁵² Mahmut Kafes, "Ebû Hayyan el-Endelûsî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. VI, 1992, s. 469

⁵³ Safedi, *el-vafi* c.3 s.107-109

671/1273'de Kahire'de doğdu. Babası, dedesi ve kardeşleri Ebû Sa'd Muhammed ile Ebü'l-Kâsım Muhammed de on birinci dedeleri Seyyidinnâs'a nisbetle anılmaktaysa da İbn Seyyidinnâs diye daha çok Ebü'l-Feth meşhur olmuştur. Kinâneoğulları'ndan bir kola nisbetle Ya'merî, Rebîa b. Nizâr'a nisbetle Rebaî, aslen Endülüslü olduğu için de İşbîlî ve Endelüsî nisbeleriyle anıldı. Başta babası olmak üzere Kahire'de ve hadis tahsili için gittiği İskenderiye, Suriye ve Hicaz gibi ilim merkezlerinde pek çok hocadan faydalandı. Ayrıca Endülüs, Irak ve İfrîkiye'de birçok âlimden istifade edip icâzet aldı. Takıyyüddin İbn Dakîku'l-İd'in ardından Kâmilîyye Dârülhadisi hocalığına getirildi. Başta Zehebî olmak üzere çeşitli âlimler tarafından hadisi, hadis râvilerini ve tabakalarını, hadiste ihtilâf edilen konuları, hadislerdeki gizli kusurları iyi bilen, rivayet ettiği konularda kendisine güvenilen bir âlim ve Mısır ülkesinin hâfızı olarak kabul edilen İbn Seyyidinnâs'ın aynı zamanda dil ve edebiyat sahasında otorite sayıldığı ve külfetsiz şiirler kaleme aldığı belirtilmektedir.⁵⁴

c. İzzeddin b. Cemâ'a (ö. 767/1366)

Ebû Ömer İzzüddîn Abdülazîz b. Muhammed b. İbrâhîm el-Kinânî el-Hamevî (ö. 767/1366) 19 Muharrem 694 (9 Aralık 1294) tarihinde Dımaşk'ta doğdu. Aslen Hamalı olup Benî Kinâne kabilesine mensuptur. Babasının büyük dedesi Cemâ'a'ya nisbetle İbn Cemâa diye anılmıştır. Babası Bedreddin İbn Cemâa 702 (1302) yılında Kahire'de kâdılkudât olunca tahsilini orada sürdürdü. 710 (1310) yılından itibaren özellikle hadis tahsili için İskenderiye, Şam, Mekke ve Medine başta olmak üzere çeşitli ilim merkezlerini dolaştı. 738'de (Ocak 1338) Mısır kâdılkudâtlığına getirildi. Memlûk Sultanı Muhammed b. Kalavun Şam kadılarını tayin yetkisini ona verdi. Zaman zaman uzlete çekilmesi ve sonunda kadılıktan istifa edip ömrünün kalan kısmını Mescid-i Nebevî ile Mescid-i Harâm'a kapanarak geçirmesinde tasavvufla olan bağlantısının rol oynadığı düşünülebilir. 10 Cemâziyelâhir 767 (22 Şubat 1366) tarihinde Mekke'de vefat etti.⁵⁵

1.4. Eserleri

Bûsîrî'nin nebevi medihleri 14 tanedir. Bunların 10'u tam bir Kasîde, 4'ü de küçük şiir niteliğindedir.⁵⁶

⁵⁴ M. Yaşar Kandemir, "İbn Seyyidünnâs", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XX, 1999, s. 316

⁵⁵ Cengiz Kallek, "İbn Cemâa, İzzeddin", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XIX, 1999, s. 393

⁵⁶ Sezer, "İmam Bûsîrî ve Bürde'si", ss.133-144

1- “*el-Muhracü ve'l-merdûd 'ale'n-Nesârâ ve'l-Yehûd*”⁵⁷: Bûsîrî'nin üç Lamiyye'sinden⁵⁸ biridir. h. 654 senesinde henüz hacca gitmemişken kaleme aldığı 287 beyitten oluşan bu Kasîdesi Hristiyan ve Yahudilere yönelik bir reddiye niteliği taşımaktadır. Bûsîrî'nin hemziyye'sinden⁵⁹ sonra en uzun Kasîdesi olup, Bûsîrî bu kasîdesinde beyitler altında açıklamalar da getirmiştir.⁶⁰

2- “*Takdîsü'l-Haram min Tednîsi'd-Daram*”⁶¹: Kasidetü'd-Dâliyye olarak da bilinir. 99 beyitten oluşmaktadır. 654 senesinde hacca gitmeden önce kaleme almıştır.

3- Hâiyye: 59 beyitten oluşmaktadır. Bu şiirinde ehl-i beyti övmekte Emevileri ise yermekte, Rasulullah'ı ziyârete duyduğu hasreti dile getirmektedir.

4- “*Zuhru'l-Me'âd 'alâ Vezni Bânet Su'âd*”⁶²: Bûsîrî'nin Lâm kafiyeli ikinci Kasîdesidir. 656-659 yılları arasında kaleme aldığı bu kasîdesi Ka'b b. Züheyr'in meşhur Kasîde-i Bürde'sine nazire olarak yazılmıştır. 204 beyittir. Muhtemelen hacca gitmeden önce kaleme aldığı son Kasîdesidir.

5- “*Ümmü'l-Kurâ fi Medhi Hayri'l-Verâ*”⁶³: Redif harfi hemze olduğu için el-Şâsîdetü'l-Hemziyye diye tanınmıştır. Bûsîrî'nin bu Kasîdesi Bürde'den sonra en beğenilen kasîdesi olup 455 beyitle en uzun Kasîdesidir. Bu kasîdesini hac yolculuğu sonrasında Mısır'da kaleme almıştır. Bu kasîdesinde, Hz. Peygamber'in doğumunu, hayatının safhalarını, diğer peygamberlere olan üstünlüğünü, gazvelerini, Hulefâ-yi Râşidîn devrinin sonuna kadar İslâm davetinin tarihî seyrini, İslâm'ın diğer dinler karşısındaki üstünlüğünü, Resûl-i Ekrem'in güzel ahlâkını, Ehl-i beyt'in ve ashabın faziletlerini güzel bir üslûpla işleyen el-Şâsîdetü'l-Hemziyye manzum bir siyer olarak değerlendirilebilir.⁶⁴

⁵⁷ المخرج والمردود على النصارى واليهود

⁵⁸ Klasik Arap şiirinde kasideler genellikle ya ilk beyitleriyle veya kafiye harflerine göre sonradan adlandırılır. Kafiyesi lâm olduğundan Lâmiyyetü'l-Arab (Şenferâ), Lâmiyyetü'l-Acem (Tuğrâi) denilmesi gibi. Bkz. Hüseyin Elmalı, “Kasîde”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXIV, 2001, s. 562

⁵⁹ Bûsîrî'nin *Ümmü'l-Kurâ fi Medhi Hayri'l-Verâ* adlı kasidesi

⁶⁰ Bûsîrî, *Divan-ı Bûsîrî*, 128

⁶¹ تقدیس الحرم من تدنيس الحرم

⁶² ظهر المعاد على وزن بانت سعاد

⁶³ أم القرى في مدح خير الورع

⁶⁴ Mahmut Kaya, “el-Kasîdetü'l-Hemziyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXIV, 2001, s. 569

6- “*el-Kevakibü'd-Dürriyye fi Medhi Hayri'l-Beriyye*”⁶⁵: Kasîdetü'l-Mîmiyye olarak da bilinir. Buna mukabil Kasîde-i Bürde veya Bür'e olarak meşhur olmuştur. 161 beyittir. İlavelerle 174 beyit olur. Bûsırî bu şaheserini Hac yolculuğundan sonra 660 senesinden önce yazmıştır. Bu kasîdesinden sonra ise başka kasîde yazmamıştır.

Bûsırî'nin hac yolculuğu esnasında kaleme aldığı 61 beyitten oluşan bir Nûniyyesi, 108, 116, 97 beyitlik 3 tane de Bâ'iyyesi vardır.

Bûsırî'nin yukarıdaki sayılan yekünü 10 olan Kasîdesi haricinde bir Lâmiyyesi (10 beyit), “*Kasîdetü'l-Muhammediyye*” diye maruf bir Mîmiyyesi (16 beyit), el-Kasîdetü'l-Mudariyye fi's-Salâti 'alâ Hayri'l-Beriyye” adlı 40 beyitlik bir Râ'iyyesi ve nebevi medihlerinin en kısası olma niteliğine sahip 8 beyitlik bir Tâ'iyyesi vardır.

Bûsırî bu son saydığımız 3 küçük şiirinde yalnızca Rasulullah'ı övmekte başka hiçbir unsura değinmemektedir. Muhammediyye, Mudariyye ve Tâiyye vezin, durak ve hafif bir bahirle söylenmiş olmaları bakımından benzerlik arz ederler. Özellikle Tâiyyesinin başlangıç beyti doğu illerimizde halen tevşih⁶⁶ olarak okunur.

الصُّبْحُ بَدَا مِنْ طَلْعَتِهِ وَاللَّيْلُ دَجَا مِنْ وَفْرَتِهِ⁶⁷

⁶⁵ الكواكب الدرية في مدح خير البرية

⁶⁶ Sözlükte “süslemek, düzenlemek” anlamındaki tevşih, “iki temel sanat unsurunu taşıyan şiir” demektir. Dönüşümlü olarak birbirini izleyen uzun beyitler ile kısa bentler halinde iki temel unsurdan oluşan tevşih türü Endülüs'ün debdebeli ve coşkulu hayatına paralel biçimde III. (IX.) yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış ve daha ziyade çalgı aletleri eşliğinde söylenen halk şarkılarına güfte olarak yazılmıştır. Türk dinî mûsikisinde mevlid ve mi'râciyye gibi büyük formda ve uzun eserlerin bölümleri arasında okunmak üzere bestelenmiş, güfteleri Hz. Peygamber'i konu alan ilâhilere verilen addır. Bkz. Mustafa Aydın, “Müveşşah”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXII, 2006, s.229; Nuri Özcan, “Tevşih”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XLI, 2012, s. 48.

⁶⁷ Tâiyye'nin diğer beyitleri şöyledir:

الصُّبْحُ بَدَا مِنْ طَلْعَتِهِ وَاللَّيْلُ دَجَا مِنْ وَفْرَتِهِ
فَاقِ الرَّشِدَ فَضْلًا وَعِلْمًا أَهْدَى السُّبُلَا لِدَلَالِيهِ
كُنْزُ الْكَرَمِ مَوْلَى الْبَيْعِ هَادِي الْأُمَمِ لِشَرِيعَتِهِ
أَدْمَى النَّسَبِ أَعْلَى الْحَسَبِ كُلُّ الْعَرَبِ فِي خَدَمَتِهِ
سَعَتِ الشَّجَرُ نَطَقَ الْحَجَرُ شَقَّ الْقَمَرُ بِإِشَارَتِهِ
جَوْبِلَ أُمَّي لَيْلَةَ أُسْرَى وَالزُّرْتُ دَعَاهُ لِحَضْرَتِهِ
نَالَ الشَّرْفَا وَاللَّهُ عَمَّا عَمَّا سَلَّمَا مِنْ أُمَّي
فَمَحَمَّدًا هُوَ سَيِّدُنَا فَالْعَزُّ لَنَا لِإِجَابَتِهِ

“Gün doğdu yüzü(nün nurun)dan, Karanlık çöktü saçların(ın karasın)dan”

2. Kaside-i Bürde

2.1. Kasîde-i Bürde'nin Özellikleri

Kasîdenin orijinal ismi “el-Kevâkibu'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye”dir. Buna mukabil kasîde “Bürde” ismiyle meşhur olmuştur. Bûsîrî'nin bu kasîdeyi vesile kılarak hastalığından kurtulması dolayısıyla “Bür'e” de denilmiştir. Büreyde, Bürdiyye, Mîmiyye, Kasîdetü'ş-Şedâ'id, Şifa Kasîdesi diğer kullanılan isimlerdir.⁶⁸

“Bürde”, islam öncesi devirlerden beri geceleyin örtü gündüzün giysi olarak kullanılan yünlü bir elbisedir. Meşhur olanı Hz. Peygamber'in (sav) bürdesidir. Vücudu baştan sona kadar örten ve hırka-i şerif olarak da bildiğimiz giysisidir.⁶⁹

Kasîdenin vezni bahr-ı basittir. (Müs tef i lun – Fâ i lün- Müs tef i lün – fe i lün) kafiyesi kesreli mim'dir. 161 beyitken eklemelerle birlikte 171'e ulaşmıştır.

Bûsîrî bu Kasîdesini 45-50 yaşlarındayken hac yolculuğundan döndükten sonra yazdığı “hemziyye”sinden sonra kaleme almıştır. “Hemziyye”de yoğun duygular ve dehşet, Bürde'de ise huzur ve sekine duyguları hakimdir.⁷⁰

Bûsîrî'nin bürde Kasîdesi yazıldığı dönemden günümüze kadar İslam âleminde büyük ilgi görmüş, hüsnü kabule mazhar olmuştur. Kasîdenin yazılışıyla ilgili olarak şöyle bir hikâye rivayet edilmiştir. Bûsîrî ömrünün bir bölümünde amansız bir felce tutulur. Bunun üzerine Hz. Peygamber'i medh ettiği malum kasîdesini yazar, onunla Allah'tan şifa talebinde bulunur, ağlar, dua eder ve yatar. Rüyasında Rasûlullah'ı (sav) görür. Rasûlullah (sav) onun vücudunu mübarek elleriyle sıvazlar, üzerine hırkasını örter. Bûsîrî bu rüya üzerine uyandığında vücudunda felçten eser kalmadığını görür ve dışarı çıkar, dışarıda bir sûfî'ye rast gelir. Sûfî, ondan Rasûlullah'ı övdüğü kasîdesini ister. O hangi kasîdeyi istediğini sorar. Sûfî de Rasûlullah'ın huzurunda okuduğün kasîdeyi der ve kasîdenin başlangıç beytini okur. Daha sonra Bûsîrî'nin başına gelen bu olay Kahire'de yayılır.

⁶⁸ Mahmut Kaya, “Kasîdetü'l-Bürde”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXIV, 2001, ss. 568-569; Harpûti, 'Asîde, s.5; Bûsîrî, *Divan-ı Bûsîrî* s.29

⁶⁹ Rene, Basset, “Bürde”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, c. II, 1979, s.837,838

⁷⁰ Sezer, “İmam Bûsîrî ve Bürde'si”, 192

Yine o dönemde Vezir İbn Hinnâ'nın yaveri Saduddin el-Fârîkî'nin gözlerinin de bu kasîdeyle şifayâb olduğu nakledilir.⁷¹

2.2. Kasîde-i Bürde Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kasîde-i Bürde üzerine tesbit edilmiş yüzü aşkın tahmis⁷², 10 tesbi', 1 ta'sîr çalışması, 20 taşîr⁷³, 1 tazmin⁷⁴, 6 nazire⁷⁵ 2 tezyil vardır.

Kasîde, Kemalpaşazade (ö.1534), Seyid Ahmed b. Mustafa Lalî (ö.1593) Muhammed b. Halil (ö. 1676) Abdullah Sallahi er-Rumî (ö. 1769), Konyalı Fahrettin Efendi (ö.1950)⁷⁶, Sezai Karakoç⁷⁷ ve İlhan Armutçuoğlu⁷⁸ tarafından manzum olarak tercüme edilmiştir. Mahmut Kaya'nın daha ziyade manzum tazmin hüviyetinde bir tercümesi vardır.⁷⁹ Eserin Farsça ve Rumcaya tercümeleri de vardır.

Kasîde üzerine GAL ve GAS'da⁸⁰ tesbit edilen 136 şerh söz konusudur.⁸¹

Başlıca şerhleri şunlardır⁸²:

1- Ebu Şâme, Abdurrahman b. İsmail el-Kudsî, ed-Dimeşkî en-Nahvî, (ö.665/1266), "*Şerhu Kasîdeti'l-Bürde*" Eser önce kelimelerin tahlilini yapar. Sonra beyitten maksadın ne olduğunu söyler. Daha sonra el-Ma'nâ remziyle beyitten anlaşılana genişçe izah eder. Bu arada destekleyici başka beyitler de serd eder.⁸³

2- Şemsüddin, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Uceyşi İbni Merzuk et-Tillimsani (ö.781), "*İzharu Sıdkı'l-Mevedde fi Şerhi Kasîdeti'l-Bürde*",

⁷¹ Sezer, "İmam Bûsirî ve Bürde'si", s.193,194

⁷² Tahmis, bir gazel veya beytin iki musrasına 3 mısra daha ekleyerek onu beşli haline getirmek şeklinde yapılan nazım türüdür.

⁷³ Taşîr, bir gazel veya kasidenin her mısraı arasına iki mısra ilave etmek suretiyle yapılan nazım türüdür.

⁷⁴ Tazmin, bir kasideyi ondan iktibaslar yaparak yeniden yazmaktır.

⁷⁵ Nazire, bir şairin gazel veya kasidesine aynı vezin ve kafiyede yazılan benzer şiirdir.

⁷⁶ Ali Osman Koçkuzu, "Fahri efendi", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XII, 1995, ss.96-97

⁷⁷ Sezai Karakoç, "İslamın Şiir Anıtlarından, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1978.

⁷⁸ İlhan Armutçuoğlu, Kaside-i Bürde, İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.

⁷⁹ Kaya Mahmut, "Kasîde-i Bürdeyi Türkçe Söyleyiş" İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fatih Şubesi Yayınları, 2001.

⁸⁰ Brockelmann, Carl, Geschichte der Arabischen Litteratur, 1947. Kısaca GAL diye anılan bu iki ciltlik biyografik ve bibliyografik eserde İslâm dünyasında Arapça eser vermiş müellifler, eserleri ve bunlarla ilgili bibliyografya belli bir plan içinde yer alır. Eserin 3 ciltlik zeyli (Supplementband, Leiden 1937-1942) otuz beş yıllık bir çalışmanın ürünüdür.

⁸¹ Brockelmann, Carl, Geschichte der Arabischen Litteratur, Leiden:1943. C. I, 308; Supplementband, Leiden: 1947, c. I, 467.

⁸² Rene Basset, "Bürde", İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, c. II, 1979, s.837,838

⁸³ Sezer, İmam Bûsirî ve Bürdesi, s.239

Tilimsani'nin üç şerhinden biridir. Hayli geniş bir şerhtir. Önce Müfredatı her yönden ele alır. Beyitleri başka şüirlerden istişadlar yaparak izah eder. Belağat ve sanatlara değinir. İşârât başlığı altında da beyti tasavvufî yönden inceler.

3- Zeynüddin Halid b. Abdillâh el-Ezherî eş-Şâfi'î (ö.905/1499) "*ez-Zübde fi Şerhi'l-Bürde*" . Eser kasideyi müfredat, sarf ve nahiv yönünden tahlil eder. İrabını yapar ve manayı verir.

4- Şemsüddin Ahmed b. Süleyman, Kemalpaşazâde (ö.940/1534) "*Şerhu Kasîdeti'l-bürde*"

5- Nureddin Ali b. Muhammed el-Herevi, Aliyyü'l-Kâri (ö. 1014/1605) "*ez-Zubde fi şerhi Kasîdeti'l-Bürde*" Gerçekten en güzel şerhlerden biridir.

6- İbrahim b. Muhammed el-Bâcûrî eş-Şâfi'î (ö.1277) "*Haşiyetün 'alâ Metni'l-Bürde*", kasideyi, iştikâk, sarf, nahiv, belağat, mantık gibi birçok yönden ele alarak işler. Bürde'nin en güzel şerhlerinden biridir.

7- Ömer b. Ahmed el-Harpûtî (ö.1299/1881), "*Asîdetü's-Şehde Şerhu Kasîdeti'l-Bürde*", Bürde'nin müfredatını sırasıyla ele alarak mana, sarf, nahiv, belağat yönlerinden tahlil eder. Mantık kaidelerine fazlasıyla yer verir. Sonra toplu manaya değinir. Beyitler arasındaki alakayı tesbit eder. Ayet, hadis ve şüirlerden bol bol istişad yapar. Şarihlerin farklı ve aynı görüşlerine temas eder. Bu şerh, şerhlerin en güzel ve en detaylılarından birisidir.⁸⁴ Eser hakkında Erol Ayyıldız'ın 1998 yılında Elazığ'da sunduğu bir tebliğ söz konusudur.⁸⁵

8- Salih Muhammed el-Hüdâî et-Tokâdî er-Rûmî el-Hanefî (ö.1317/1900), "*Şerhu Kasîdeti'l-Bürde*" beyitleri ikişer, üçer 9 ana başlık altında ele alır. Bu başlıklar sırasıyla şunlardır. Lugat, irab, mana, me'ânî, beyân, bedî', es'île, 'arûz, tasavvuf, çok geniş ve güzel bir şerhtir.

9- Abidin Paşa (ö.1324/1906), "*Tercemetü ve Şerhü Kasîdeti'l-Bürde*", tercüme başlığı altında önce toplu mana verir. Sonra şerh başlığı altında sanatlara değinerek çok geniş bir şekilde ayet ve hadislerle delillendirerek şerh eder. Ardından beyti kelime kelime izah eder. Daha çok manaya önem veren pek değerli bir şerhtir.

Meşhur olmamakla birlikte İbn Hişam'ın (ö.761/1360⁸⁶), Allame Taftâzânî (ö.792/1390)⁸⁷ nin de birer şerhleri vardır.

⁸⁴ Sezer, "İmam Bûsirî ve Bürde'si"s.253

⁸⁵ Erol Ayyıldız "Harputî'nin Kaside-i Bürde şerhinin dilbilgisi ve belağat açısından incelenmesi" Dünü ve Bugünüyle Harput sempozyumu 24-27 Eylül 1998, Elazığ

⁸⁶ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh b. Hişam el-Ensârî el-Misrî (ö. 761/1360)

2.3. Bûsîrî'nin Kasîdesine Dair Yapılan Son Dönem Çalışmalar

1. Mahmut Kaya, “Şerefüddîn el-Bûsîrî ve Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Berîyye”, mezuniyet tezi olan bu çalışma İstanbul 1972'de bitmiştir. Kısaca Bûsîrî'nin hayatından bahsetmiş, İstanbul Kütüphanelerinde mevcut Bürde metinlerinin tesbitini yapmış, onun şerh, tahmîs, tesbî', taştîr, tezyîllerini zikretmiş, bürdeyi açıklamalı olarak türkçeye tercüme etmiştir. Mahmut Kaya ayrıca Diyanet İslam ansiklopedisindeki “Bûsîrî” ve “Kasîde-i Bürde” maddelerini kaleme almıştır. “Kasîde-i Bürdeyi Türkçe Söylemiş” adlı bir çalışması da vardır.

2., Fevzi Aksoy, Mehmet Balcı, “İmam Bûsîrî, Kasîde-i Bürde, Tercüme Şerh ve Havassı”. Eser 1975'te basılmıştır. Bürdenin türkçe tercüme, şerh ve tefsirini yapan geniş bir eserdir. Harpûtî'nin şerhinden geniş ölçüde istifade eden bir çalışmadır. Eser, ayet ve hadislerle, türkçe na't ve gazellerle bezenmiştir.

3. Ömer Faruk Harman, Abidin Paşa'nın şerhini sadeleştirmiştir. Eser ilk olarak 1977'de basılmış, 2004'te de “Kasîde-i Bürde Tercüme ve Şerhi” adıyla 221 sayfa olarak İstanbul'da Kalem yayınevi tarafından basılmıştır.

4. İsmail Hakkı Sezer, “İmam Bûsîrî ve Bürdesi”, Basılmamış Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1985. 282 sayfalık bu çalışma ilk olarak 1980 yılında Konya Yüksek İslam Enstitüsü'ne, “İmam Bûsîrî ve Bürdesi”, adıyla asistanlık tezi olarak sunulmuştur. Müellif eseriyle Bûsîrî ve kasîde hakkında yapılmış en kapsamlı çalışma olma iddiasındadır.⁸⁸

5. İnci Koçak, “Kasîdat al-Burda”, Eserde Mısır ve Suriyenin medeniyet bakımından en parlak devrinin Türk Memlûk Sultanlarının hakimiyeti devri olduğu ifade edilerek o devir hakkında özlü bilgiler verilir. Sonra bürde meşhur on bölümü dahilinde türkçeye çevrilmiştir. İnci Koçak'ın milli kültür dergisi 49. Sayısında yayınlanan “Türk Memlûkleri ve al-Bûsîrî” adlı bir makalesi de bulunmaktadır.

6. H. İbrahim Şener, “Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Bür'e ve Su Kasîdesi: metin-mukayese-tahlil.” Çalışma İzmir'de İrfan Kültür Eğitim Derneği tarafından 1995 yılında 163 sayfa olarak basılmıştır. Eserde Ka'b b. Zühre'nin ve Bûsîrî'nin kasîdelerinin türkçeye tercüme ile Fuzulî'nin Su kasîdesinin Osmanlıca metni yer almaktadır.

⁸⁷ Sa'düddîn Mes'ûd b. Fahriddîn Ömer b. Burhâniddîn Abdillâh el-Herevî el-Horâsânî et-Teftâzânî eş-Şâfî (ö. 792/1390)

⁸⁸ Sezer, “İmam Bûsîrî ve Bürde'si”, s.5.

7. Ebubekir Sıddık Şahin 1997- “*Kasîde-i Bürde’nin Türkçe Terceme ve Şerhleri*” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi S.B.E. 1997) çalışma Mustafa İsen danışmanlığında tamamlanmıştır. 237 sayfadan oluşmaktadır.

8. Ahmet Turan ARSLAN, “*Ez-Zuhru ve'l-'Udde fi Şerhi'l-Bürde: Kasîde-i Bürde Şerhi*”, Muhammed Ali b. Muhammed Allan b. İbrahim Bekri Sıddıkî İbn Allan (1057/1647)’ın kasîde şerhini, 1999 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (ifav yayınları) ndan tahkik ederek 348 sayfa halinde neşretmiştir.

9. Ahmet Ahimeir, “*İbn Merzûk et-Tilimsani ve İzharu Sıdkî'l-mevedde fi şerhi'l-bürde adlı eseri edisyon kritik*” (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E. 2004) Çalışma İsmail Durmuş danışmanlığında tamamlanmıştır. 618 sayfadan müteşekkildir.

10. Haşim Keskinsoy, “*Mekkî ve Nahîfî’nin Kasîde’i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)*” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011) Çalışma Ahmet Yenikale danışmanlığında tamamlanmıştır. 189 sayfadan oluşmaktadır.

11. Necdet Gürkan, “*Fethu'l-Verde Şerhu'l-Bürde (inceleme-tahkikli metin)*” Mehmet Fevzi Efendi’nin Kasîde-i Bürde şerhini tahkik etmiş, 2011 yılında istanbul Arena dijitalden 350 sayfa halinde yayınlamıştır.

12. Abdullah Bedeva, “*Alauddin Ali b. Muhammed el-Bistami Musannifek’in Kasîde-i Bürde Şerhi’nin Tahkiki*” (Basılmamış Y. Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012) Çalışma Halil İbrahim Kaçar’ın danışmanlığında tamamlanmıştır. 302 sayfadan oluşmaktadır.

13. Yusuf Turan Günaydın, “*İbn Kemal, Edebi kişiliği ve Kasîde-i Bürde tercemesi (tenkitli metin)*” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1995) Çalışma Ali Yılmaz danışmanlığında tamamlanmıştır. 109 sayfadan müteşekkildir.

14. Hasan Cankurt, “*Seyyid Hasan Rızayı, el-Aksarâyî, hayatı, sanatı, eserleri ve Miftahu’s-Sa’âde*” adlı manzum Kasîde-i Bürde şerhi” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014) Çalışma Yasemin Ertek Morkoç danışmanlığında tamamlanmıştır. 581 sayfadan oluşmaktadır.

15. Kenan Mermer, “*Mustafa b. Ahmet’in Kasîde-i Bürde şerhi (şerhu şuruhi’t-Türkiyye)*” doçentlik Tezi, Sakarya Üniversitesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Çalışma halen devam etmektedir.

16. Muhammet Okumuş, “*Bûsrî’nin Kasîde-i Bürdesi üzerine yapılan Arapça ve Türkçe çalışmalar (tespit ve tanıtım)*” (Yüksek lisans tezi, Marmara

Üniversitesi S.B.E.) Çalışma Ahmet Turan Arslan danışmanlığında devam etmektedir.

2.4. Yapılan Arapça Çalışmalar

Bürde hakkında tesbit ettiğimiz modern Arapça çalışmalar şunlardır.⁸⁹

1. Zeki Mübarek, *“el-Medâ’ihu’n-Nebeviyye fi’l-Edebi’l-Arabî”*, çalışmada Bûsîrî’nin şiiri ele alınmış, bürde unsurlar yönünden tahlil edilmiş ve Arap dilinde bürdenin tesiri incelenmiştir. Eser ilk kez 1935’te basılmıştır.

2. Zeki Mübarek, *“Ahmed Şevki”*, Eser 1977’de basılmıştır. Bûsîrî ile Şevki arasında ortak noktalar tesbit edilmiş, şiirleri mukayese edilmiştir.

3. Şevki Dayf, *“el-Hakikatü’l-Mühammediyye fi Medâ’ihi’l-Bûsîrî’n-Nebeviyye”*, bu çalışma Şevki Dayf’ın *“Fusûlün fi’ş-Şi’ri ve Nakdihi”* isimli eserinin bir bölümüdür. 1977 de basılmıştır.

4. Ahmed el-Hûfî, *“el-İslam fi Şi’ri Şevki”*, Eser 1972’de basılmıştır. Bürde ile Ahmed Şevki’nin nebevi medihleri arasında mukayese yapmaktadır.

5. Fethi Osmanî, *“Şerhu’l-Bürde li’l-Bûsîrî ve Nehcü’l-Bürde li Şevki”*, Daru’l-Marife’de 1973’te basılmıştır. Bûsîrî’nin hayatından kısaca bahsedilmiş, bürdenin tesiri incelenmiş ve Ahmet Şevki’nin Nehcü’l-Bürde’siyle mukayese yapılmıştır.

6. Muhammed Kamil Abdul-Azim, *“Tirazü’l-Bürde”*, Eser 1979’da basılmıştır.

7. Cabir Abdurrahman Salim Yahya, *“Bürdetü’l-Bûsîrî ve Muarazatüha fi’l-Asrî’l-Hadis”*, doktora tezi, Arap Dili Fakültesi, Ezher Üniversitesi 1978, kütüphane no: 1496, eser kısaca şairin hayatını ele alır. Bürdeyi ve çağdaş nazirelerini mukayese ederek derinlemesine tahlil eder.

8. Muhaymir Salih Musa Yahya, *“el-Medâ’ihu’n-Nebeviyye Beyne’s-Sarsârî ve’l-Bûsîrî”*, mastır tezi, edb. Fak. Kahire üniversitesi. 1979, her iki şairden kısaca bahsederek nebevi medihlerini tahlil ve mukayeseye tabi tutar.

9. Abdulhalim el-Kabbâni, *“El-Bûsîrî, Hayatühü ve Şi’ruhu”*, Kahire, Daru’l-Ma’ârif, 1968.

10. Fethi Muhammed Osman, *“el-İmamü’l-Bûsîrî”*, Minberu’l-İslam Dergisi, s.8 y.34, Ağustos 1976.

Eserlerine ulaşamamış olsak da Rene Basset (ö.1924)⁹⁰, Sami ed-Dehhan (ö.1971)⁹¹, ve Seyyid Geylanî’nin de çalışmaları mevcuttur.

⁸⁹ Sezer, “İmam Bûsîrî ve Bürdesi”, s. 4, 238

Sonuç

Kasîde-i Bürde sahip olduğu edebi hususiyetleriyle Arap edebiyatında çığır açmış, “bedî’iyye” türünün ortaya çıkmasında başrol oynamış bir edebiyat şaheseridir. Bu durum doğal olarak onun halk ve ulema nezdinde hüsnü kabul ve yüksek alakayla karşılanması sonucunu doğurmuştur. Arap dünyasında edip ve şairler içerisinde dini hamiyetle kalem oynatıp da bu kasideye kayıtsız kalabilmiş biri neredeyse yok gibidir. Üzerine 100 ü aşkın şerhin yapılması yanında, tahmîs, tesbî’, ta’sîr, taştîr, ve nazîre olmak üzere hakkında geniş bir literatür oluşmuştur. Birçok dile de tercümesi yapılmıştır. Eser üzerine ülkemizde yüksek lisans, doktora, ilmî çalışma olarak 16 çalışma tespit edilmiştir. Yurtdışında da 13 akademik çalışma tespit edebildik. Bu çalışmalar göstermektedir ki, Bu şaheser eser geçmişte olduğu gibi günümüzde de Arap edebiyatının nebevi medhiyeler sahasındaki müstesna konumunu ve canlılığını muhafaza etmektedir.

Kaynakça

- AHİMEİR, Ahmet “İbn Merzuk et-Tillimsani ve İzharu Sıdkî'l-mevedde fi şerhi'l-Bürde adlı eseri edisyon kritik”(Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E. 2004)
- AYDIN, Mustafa, “Müveşşah”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXII, 2006, s.229
- BASSET, Rene, “Busîrî”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, II, 1979, s.822
- BASSET, Rene, “Bürde”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, II, 1979, s.837,838
- BEDEVA Abdullah, Alaüddin Ali b. Muhammed el-Bistami Musannifek'in Kasîde-i Bürde şerhinin tahkiki. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012)
- BROCKELMANN, Carl, Geschichte der Arabischen Litteratur, Leiden, 1943. -----, Supplementbande, Leiden, 1943.

---

⁹⁰ La bordah du Cheikh el Bousiri (Paris 1894). Rene Basset. (1855-1924) Fransız şarkiyatçısı. Doğu dilleri, özellikle Arapça üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınmıştır. Bkz. Ferman Karaçam, “Rene Basset”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, V, 1992, s.119

⁹¹ Muhammed Sâmî b. İbrâhîm ed-Dehhân el-Halebî (1912-1971) Suriyeli edip ve âlim. Bkz. Abdulkirim Özaydın, “Sâmi ed-dehhân”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. XXXVI, 2009, s.71

- BÛSİRÎ, Şerefüddin, Ebi Abdillâh Muhammed Muhammed b. Sa'îd, *Dîvanü'l-Bûsirî*, Thk: Muhammed Seyyid Geylanî, Mustafa el-Babi el-Halebi Matbaası: kahire:1973
- CANKURT Hasan, "Seyyid Hasan Rızayî, el-Aksarayî, hayatı, sanatı, eserleri ve Miftahu's-Sa'ade" adlı manzum Kasîde-i Bürde şerhi" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014)
- DURMUŞ İsmail, "Muhammed", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXX, s. 452; "Şiir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXVIII; Durmuş "Mütenebbî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXII, 2006; "Safedî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXV, 2008.
- ELMALI Hüseyin, "Kasîde", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXIV, 2001, s. 562; "Allah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, X, 1994, s.241
- FASÎ, el-Hasen, el-Hace Kahen, *Cami'u'l-Kerâmâtî'l-Aliyye fi Tabakati sadati's-Şâzelîyye*, Mısır:1347
- GÜNAYDIN Yusuf Turan, "İbn Kemal, edebî kişiliği ve Kasîde-i Bürde tercemesi (tenkitli metin)" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1995)
- GÜNDÜZÖZ, Soner, "Ka'b b. Zuheyr, Hayatı, Eseri ve Edebî Kişiliği" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi S.B.E., 1997)
- GÜRKAN Nejdet, "Arap Edebiyatında Memlûkler (moğollar) Dönemi (656/1258-923/1517)" (yayınlanmamış doktora tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E., 2000)
- HARPÛTÎ, Ömer b. Ahmed (ö.1299/1881), *Asidetü's-Şehde şerhu Kasîdeti'l-Bürde*, 1306/1889
- HEYTEMÎ, İbn Hacer Şihabüddin Ahmed, *el-Minahu'l-mekkiyye fi şerhi'l-Hemziyye*, Matbaa-ı Amire 1292.
- İBNU ATAULLAH el-İskenderi, Ahmed, *Letaifu'l-Minen fi Menakibi's-Şeyh Ebi'l-Abbas ve Şeyhihi Ebi'l-Hasen*, thk: Abdulhalim Mahmud, Kahire: 1974.

- KALLEK Cengiz “İbn Cemâa, İzzeddin”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XIX, 1999, s. 393
- KANDEMİR M. Yaşar, “İbn Seyyidinnâs”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XX, 1999, s. 316
- KARA Mustafa, “Mursî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXII, 2006.
- KARAÇAM Ferman, “Rene Basset”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, V, 1992, s.119
- KARAKOÇ, Sezai, “İslamın Şiir Anıtlarından, İstanbul: Diriliş Yayınları, 1978.
- KAYA Mahmut, “Kasîde-i Bürdeyi Türkçe Söyleyiş” İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fatih Şubesi Yayınları, 2001.
- , “Şerefüddin el-Bûsîrî ve Kevakibü'd-dürriyye fi Medhi hayri'l-Beriyye” (mezuniyet tezi, Şarkîyyat Enstitüsü, 1972)
- , “Bûsîrî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, VI, 1992, ss. 468-470; “Kasîdetü'l-Bürde”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXIV, 2001, ss. 568-569; “el-Kasîdetü'l-Hemziyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXIV, 2001, s. 569
- KESKİNER, Osman *Arap Edebiyatında İnşâ Sanatının Gelişmesi*, “, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.
- KESKİNSOY, Haşim, “Mekkî ve Nahîff'nin Kasîde'i Bürde Tahmisleri, (Tenkitli Metin-İnceleme)” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011)
- MENUFİ, Mahmud ebul-Feyz el-Hüseyni, *Cemheretü'l-evliya ve Alami Ehli't-tasavvuf (Cemhere)* Kahire 1967
- NEFERİ, İbnu'l-Abbad muhammed b. İbrahim iskenderiyye, *el-Ezkaru'l-Aliyye ve'l-Esraru's-Şâzelîyye*, y.y.: 1288
- ÖZAYDIN Abdulkerim, “Sâmi ed-dehhân”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXVI, 2009, s.71

- ÖZEL Ahmet Murat, “Şâzelî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXVIII, 2010; “Şâzelîlik”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXVIII, 2010.
- ÖZCAN, Nuri, “Tevşîh”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XLI, 2012, s.48
- PAŞA Abidin, “Kasîde-i Bürde Tercüme ve şerhi” İstanbul: Kalem yayınları, Sadeleştirerek yayına hazırlayan: Ömer Faruk Harman, 2004.
- SAFEDÎ, Salahuddin Halil b Abey, *el-vaifi bi'l-Vefeyat Şam*:1953.
- SEZER, İsmail Hakkı, “İmam Bûsırî ve Bürde’si”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1985).
- ŞAHİN Ebubekir Sıddık, “Kasîde-i Bürde’nin Türkçe Terceme ve Şerhleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi S.B.E. 1997)
- ŞENER, H. İbrahim, “Kasîde-i Bürde, Kasîde-i Bür’e ve Su Kasîdesi: metin-mukayese-tahlil” İzmir: İrfan Kültür Eğitim Derneği, 1995
- TOPALOĞLU Bekir, “Allah”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, II, 1989, s. 492
- TÜCCAR Zülfikar, “TİLİMSÂNÎ, Şâbbüzzarîf”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXXI, s.168
- ULUDAĞ Süleyman, “İbnü’l-fariz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, XXI, 2000, s.40
- <http://ktp.isam.org.tr/>
- <http://www.islamansiklopedisi.info/>
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp>